

Karakter

<https://hdl.handle.net/1874/234983>

Be. 1899, VI, 4.

mm 11639

KARAKTER

DOOR

Ds. J. J. KNAP, pred. te Groningen.

LEZING,

gehouden te Kampen, op Maandag 20 Febr. '99.

Welwillend afgestaan ten voordeele van
den CHR. NAT. WERKMANSBOND, afd. KAMPEN.

KAMPEN.
T. VAN HALTEREN HKzn. — 1899.

KARAKTER

DOOR

Ds. J. J. KNAP, pred. te Groningen.

LEZING,

gehouden te Kampen, op Maandag 20 Febr. '99.

Welwillend afgestaan ten voordeele van
den CHR. NAT. WERKMANSBOND, afd. KAMPEN.

KAMPEN
T. VAN HALTEREN HKzn. — 1899.

KARAKTER.

Vóór dat ik met u over mijn onderwerp ga spreken, mag ik het bestuur der Kamper afdeeling van den *Christelijk Historischen Kiezersbond* wel eens bedanken voor de eer zijner uitnoodiging om van avond hier een spreekbeurt te vervullen; — ik was erg blij met die uitnoodiging, en wel om méér dan een reden. Vooreerst omdat Kampen mij lief is, — plaatsen waar onze dooden rusten zijn altoos een soort heilig land ; maar dan ook omdat het een Christelijke vereeniging was, die mij inviteerde, en ik dus bij het houden van een lezing het christelijk geloofs-beginsel niet zou behoeven aan kant te zetten; want laat mij u maar dadelijk zeggen, dat ik niet meêdoe met hen, die alléén maar ter sluiks en als in het geheim christenen willen zijn, doch er liever niet over spreken behalve Zondags in de kerk; — de Heere Jezus heeft ons nooit anders dan goed gedaan, en ik zie dus wezenlijk niet in, waarom men Zijn naam slechts fluisterend zou mogen noemen, alsof we ons heimelijk schaamden zijne discipelen te zijn!

Maar er is nog een derde reden, waarom ik zoo blij met mijne uitnoodiging was: ik bedoel het verlof, dat me zelfs ongevraagd werd gegeven om niet over een politiek onderwerp te spreken, doch zelf een onderwerp te kiezen. Niet alsof ik de politiek niet belangrijk vind, en er mij niet mee bemoei; maar, al durft men tegenwoordig niet zoo stout meer beweren dat dominees „weetnieten” zijn waar het de staatkunde geldt, — en al vindt men het niet zoo heel vreemd meer, dat zieleherders zich zoo waar ook al bekreunen om de lichamen der menschen, — toch moet erkend worden, dat het ons „vak” eigenlijk niet is.

Ik besloot daarom dan ook maar een onderwerp te kiezen, dat met religie en moraal, of, om die vreemde

woorden te mijden, — dat met godsdienst en zedeleer op het nauwst is verbonden. En, — waarschijnlijk heeft het wel in de kranten gestaan, zoodat het voor u al geen geheim meer is, — ik wilde van avond eens met u spreken over „Karakter”.

Natuurlijk had ik een doel met de keuze van dit onderwerp, en heb ik het maar niet op de manier van de jongens met strootjestrekken gekozen. En wie nu eenigszins met zijn tijd meeleeft heeft allicht dat doel reeds geraden. Ge weet toch evengoed als ik, dat de tegenwoordige tijd er op aangelegd schijnt te zijn de onderscheidene kenmerken, de bijzondere gelaatstrekken van iederen mensch in het bijzonder uit te vlakken, en zoo een waas van anonymiteit over de menschheid uit te spreiden. Er is in onze dagen een streven om over den enkelen mensch heen te loopen en hem nog slechts te beschouwen als een stuk van het geheel; — een streven om de scherpe lijnen, waardoor de ééne figuur op het wereldtooneel zich van den andere onderscheidt, weg te doezelen, zoodat heel de maatschappij min of meer vaag wordt, met onduidelijke gestalten in plaats van hoekige figuren die als in marmer zijn gebeiteld. Men krijgt zoo van lieverleê den indruk of er een zware mist over de wereld hangt, zoodat men nog wel menschen ziet loopen, maar niet scherp afgeteekend zooals op een zonnigen dag, maar onduidelijk en zwevend, — zóó onduidelijk en zwevend, dat alle menschen precies op elkander lijken en men ter nauwernood meer onderscheid ziet tusschen een man en een vrouw!

Onze eeuw is groot en breed, haast reusachtig, in al wat ze doet. Onze maatschappelijke, en soms ook onze geestelijke leidlieden vestigen den blik méér op 't algemeen belang dan wel op dat van de individuen, méér op het geheel dan wel op de deelen; — méér op de massa dan wel op ieder afzonderlijk; — méér op „wij” dan op „ik”; — en het schijnt hun al te dikwijls peuterwerk toe om te tornen en te rafelen aan den enkelen mensch ten einde hem beter, grooter en schooner te maken.

In deze belangstelling voor de gemeenschap ligt nu veel edels en beerlijks; — het herinnert u aan het aandoenlijk roepen en lokken der kloek, die niet rust en niet ophoudt eer ze al haar kiekens onder de beschermende, koes-

terende vleugels vergaard heeft, en die onrustig blijft en beangst zoolang er nog één wordt gemist. En ik verzoek u wel te willen gelooven, dat het Evangelie van Christus volstrekt deze liefde voor de gemeenschap niet afkeert; want wél wordt er in de Heilige Schriften groote waarde gehecht ook aan den enkelen mensch, — men denke slechts aan de blijdschap in den hemel, over één ziel die zich bekeert, — maar daarnaast mag toch niet worden vergeten, dat de doorgaande leer van het Nieuwe Testament die is van het „Koninkrijk” Gods, — van een rijk dus, waarin de velen tot één saamgevat zijn; en men voelt hier alreeds, dat het hedendaagsche parool van roodgetinte en andere hervormers, ik bedoel het woordje „gemeenschap”, eigenlijk uit Jezus’ woordenboek is overgeschreven.

Oók Jezus was voor de gemeenschap, — vóór een Rijk, zooals hij het noemde, en meermalen leest ge dan ook, dat hij over de „schare” met innerlijke ontferming bewogen was; en, wilt ge nóg een doorslaand bewijs, dat óók het christendom de menschen onderling saamvoegt, ze verbindt, en ze vergadert tot één, sla dan het oudste belijdenis-schrift der christelijke kerk slechts op, en ge leest op het einde: „ik geloof de gemeenschap der heiligen”.

Maar, al mag nu óók op christelijk standpunt, de heerlijkheid der gemeenschap niet worden bestreden, toch protesteer ik tegen de leer, die heden ten dage zooveel aanhangers telt, — de leer, als zou de gemeenschap een groote „slokop” zijn, die het volstrekt eigenaardige van ieder individu eenvoudig verslindt; — ik protesteer tegen de neiging om de spons te halen over het individueele, dat den éenen mensch onderscheidt van den ander; — ik protesteer tegen de leer, die de egge haalt over den akker der menscheid, om toch maar alwat uitsteekt, alwat zich boven het alledaagsche verheft te effenen en vlak te maken en te doen verdwijnen.

Het karakteristieke in iederen mensch moet worden gehandhaafd; doet ge het niet, dan wordt een mensch niets dan een golf in den vloed der gebeurtenissen, — niets dan een stuk uit een legkaart, dat wel in vorm en uitwendige gestalte, maar niet in geaardheid van zijne medestukken verschilt; — en heeft men de menschen eenmaal gemaakt tot mooie onderdeelen van de reuzenmachine die men „ge-

meenschap" noemt, — is het dan wonder, dat de levensmoed inzinkt, de spankracht der enkelen verslapt en de veerkracht breekt? — is het dan wonder, dat traagheid, matheid en vadsigheid rond beginnen te sluipen tusschen een goed deel der menschheid? — is het dan wonder, dat reeds bij de jeugd het staal van lieverleê verdwijnt uit de spieren, de fierheid uit den blik, de eierzucht uit het hart?

En dat gevaar ligt niet in een onzekere toekomst; maar het ligt reeds in het heden; er is haast geen volle, bruisende kracht meer, maar bij velen loomheid naar lichaam en ziel; — voor de stem van den plicht bij velen geen oor meer; — voor wat den mensch waarlijk verheft geen oog meer; — voor een strijden tot bloedens toe om waarachtig een „man" in de wereld te worden geen smaak meer; — — doch de werkplaatsen en de salons krioelen van nog jeugdige grijsaards, die loopen te slenteren en te sloffen op hun levensbaan, insteê van zich aan te grijpen en te verkloeken en met vasten tred door het leven te gaan!

Het scheen mij dus uiterst gepast er eens op te wijzen, dat onze eeuw, die zoo rijk is aan alles, doodarm is aan „karakters"; en dat een wereld van sentimenteele hospitaalfiguren niet deugt; — een wereld, waarin de man liever op sofa's en in luierstoelen hangt met een flodderjasje om de slappe leden, insteê van met omgorde lendenen het bange leven te staan en zich te storten midden in het gewoel van den strijd; — een wereld, waarin de vrouw (mag ik het hardop zeggen?) — waarin de vrouw nog liever dom is dan leelijk.

Laat mij dan mogen trachten u van avond eens op eenvoudige wijs duidelijk te maken, dat een „mensch" méér is dan een „ding", méér dan een „iets", maar een „iemand"; dat hij méér is dan een „het", maar een „hij", d. w. z. een man, een persoonlijkheid met een eigen gelaat;

i. a. w. dat iedere mensch iets volstrekt éénigs is in de groote schepping van God: iets waarvan ge de copie, of laat mij liever zeggen: de wederga vruchteloos op de beide halfronden zoudt zoeken.

Drie dingen vragen hierbij achtereenvolgens uw aandacht:

eerst dient duidelijk gezegd te worden, wat een karakter eigenlijk is; — zijn we het dáárover ééns geworden, waar-

schijnlijk wel tot onze beschaming, dan rijst van zelf ten tweede de vraag, of een karakter veranderd, gevormd kan worden, dan wel of het iets in ons is waaraan niets te veranderen valt, evenmin als wanneer we met een scheeven mond worden geboren; — en daaraan sluit zich dan als van zelf ten derde de vraag aan: op wat wijs we ons karakter vormen kunnen?

En zoo noemde ik u dan de drie deelen, waarin mijn voordracht van zelf vervalt.

* *

1. In de eerste plaats dient dan de vraag beantwoord te worden wat een karakter is? — en om die vraag duidelijk te beantwoorden moeten we al dadelijk aan het onderscheiden gaan. Het is n.l. volstrekt niet hetzelfde of ik u zeg: „gij hebt een karakter” dan wel of ik u zeg: „gij zijt een karakter” of wat hetzelfde is, u aan anderen aanwijst als een „man van karakter”.

Noem ik u een „man van karakter”, dan doet u dit de borst zwellen van trots, want ge gevoelt wel, dat het een lof is, die ik ieder niet toezwaai, maar dat dit compliment u op een voetstuk stelt en u boven het middelmatige verheft, — boven wat de Duitschers zoo aardig den mensch „in doorsnêe” noemen.

Zeg ik echter eenvoudig dat ge een karakter hebt, dan laat u dit betrekkelijk koud, want ge voelt wel dat dit op schier alle menschen past, en het doet u weinig méér genoegen, dan wanneer ik u zeg, dat gij met sluik haar zijt geboren, terwijl uw buurman zich in het bezit van een krullekop mag verheugen.

Alles hangt hierbij van de nadere omschrijving af — of een karakter open of valsch is; — edel of gluiperig; — fier of sluw; — en zoo ziet ge, dat het woord „karakter” in dezen meest algemeenen zin, waarbij we ons voorloopig bepalen en die ons straks van zelf tot de hoogere beteekenis zal brengen, eenvoudig aanduidt: datgene wat u bijzonder eigen is in onderscheiding van anderen.

Deze definitie nu, die we uit het spraakgebruik afleiden, klopt bijna geheel met de oorspronkelijke beteekenis van het woord, wat wel het beste bewijs van haar deugdelijkheid is.

Slaat ge toch uw woordenboek op bij letter K, dan

leest ge daar, dat het woord „karakter” overeenkomstig zijne afleiding oorspronkelijk gebezigd werd ter aanduiding van hetzij willekeurige, hetzij min of meer eigenaardige ingekraste „merken” op het een of andere voorwerp; — of om het met minder deftige doch klaarder woorden te zeggen: *oorspronkelijk was een karakter een van buiten af aangebracht kenteeken, ter onderscheiding van mensch, dier of ding.*

In zóó algemeenen zin wordt in onze dagen het woord echter niet meer gebruikt, en ieder die nadenkt, merkt aanstonds op, dat het gebruik hetwelk wij van het woord maken in tweeërlei opzicht van het oorspronkelijk gebruik verschilt.

Vooreerst denkt niemand bij „karakter” meer aan een teeken dat van buiten af aangebracht is, zooals een blauwe streep op den rug van een schaap of een etiket op een pot met augurkjes; en ge zoudt heel wat bekijks hebben, indien ge beweerdet, dat het karakter der schippers bestaat in de ringetjes die ze in hun ooren plagen te dragen.

Maar daarbij komt nog ten tweede, dat wij het woord niet meer gebruiken ter onderscheiding van welk voorwerp dan ook: mensch, dier of ding, — maar alleen als we spreken van den mensch.

Alléén de mensch heeft karakter.

In het plantenrijk en de dierenwereld bestaat zoo iets niet. En toch is ook daar wel een kenmerkend verschil tusschen twee exemplaren van dezelfde soort. In heel de schepping zijn geen twee dingen precies aan elkander gelijk; zelfs geen twee bladen aan denzelfden boom, zelfs geen twee droppels water, die zooals u bekend is, een spreekwoordelijk geworden gelijkenis aan moeten geven; want, konden ze spreken zooals in het zinrijke sprookje, de één zou u vertellen dat hij eigenlijk een traan, de tweede dat hij een dauwdrop, de derde dat hij een druppel doodsweet was; en legt ge er twee onder het microscoop, dan ziet ge dat elk dier twee een geheel verschillende levende wereld bevat. Maar, hoeveel verschil in gehalte er ook tusschen twee waterdruppels moge bestaan, toch spreekt ge niet van hun karakter; ja, ge doet dat zelfs niet bij het dier van de hoogste soort die tot den drempel der menscheijkheid schijnt te naderen.

Wilt ge dus, sprekende over karakter, blijven hangen aan de oorspronkelijke beteekenis van „kenteeken” of „merk”, — het is mij wel, doch bedenkt dan vooreerst dat dit merk niet iets opgeplakt is, — niet iets dus, dat van buitenaf aangebracht of aangeleerd is; en ten tweede, dat het alleen de eer en het voorrecht der menschen is een karakter te kunnen bezitten: — achter een karakter schuilt altoos een persoonlijkheid, een mensch, een „ik”.

Wat dat merk nu is, dat u anders doet zijn dan mij, en mij wederom anders dan hém, — wel, het komt duidelijk uit in een bekende Schriftuurplaats, en zoo blijken de Schriften ook hier de beste leidsman te zijn. Ik bedoel den aanhef van den brief aan de Hebreëen, waar ge leest zooals er in het oorspronkelijk staat, dat de Christus is: „het karakter der zelfstandigheid Gods”, — of om nog het woord „zelfstandigheid” door een meer gangbare uitdrukking te vervangen: dat de Christus is: „het karakter van het wezen Gods,” — en slaat ge de uitnemende Statenvertaling nu op, dan wordt daarin ook het woord „karakter” zeer juist in zuiver hollandsch weergegeven; immers ge leest daar dat Christus is „het uitgedrukte beeld van het wezen Gods”.

Christus was het uitgedrukte beeld, het karakter van het wezen Gods; immers al de volheid der Godheid, heel het wezen der Godheid, woonde lichamelijk in Hem, zóó zelfs, dat Hij kan zeggen: „wie mij gezien heeft, die heeft den Vader gezien.”

Welnu, pas datzelfde nu toe op ons terrein; dan vindt ge, dat, gelijkerwijs Christus het karakter van Gods wezen is, — dat juist zoo ’s menschen karakter het uitgedrukte beeld zijner eigen zelfstandigheid is, — het uitgedrukte beeld van zijn eigen innerlijk wezen.

Uw karakter wordt dan het merk, het afgestempeld beeld van wat ge wezenlijk zijt.

Uw karakter is uw zielsbestaan, zooals het zich naar buiten vertoont voor eigen en anderer oog, — de saamvatting, de hoofdsom, het resumé van al uw redelijke eigenschappen, zoowel van uwe deugden als van uwe ondeugden.

Uw karakter is, om het in één woord te zeggen, dat duidelijk en bevattelijk is, — *uw karakter is het gelaat uwer ziel.*

Zoo kwamen we op ongezochte wijs tot een populairre, voor ieder verstaanbare definitie van het begrip „karakter” en me dunkt dat ze daarenboven volkomen juist is, wat wel haar beste aanbeveling is.

Zie ik wel, dan mag in *vierderlei* opzicht het karakter „het gelaat der ziel” worden genoemd.

In de eerste plaats omdat ge *uw karakter op den duur niet verborgen kunt houden*, evenmin als uw aangezicht, hetzij dat het fijn besneden is of grof; met een huid zoo zacht als satijn of met een huid van perkament of grauwpakpapier. Uw aangezicht is de eenige geheel onbedekte plek van uw lichaam, zoodat aller oog er op ziet en het beoordeelt en keurt. Uw fraai gevormde armen verbergt ge zorgvuldig in de mouwen van uw kleet; uw mooie hals gaat schuil achter een plooisel; uw krijtwitte handen steekt ge in kostbaar glacé; — maar uw gelaat kunt ge niet voor u zelf alléén behouden; daar kunt ge geen geheimpje van maken tusschen u en uw spiegel, uw aangezicht is het eigendom van het groote publiek. En zóó is het nu ook met uw karakter gesteld, — het is de open, bloote plek van uw zielsbestaan en kan door ieder worden bespeurd; want het openbaart zich in al uw daden; het spreekt zich uit in al uw woorden; het komt zelfs te voorschijn in uwe gebaren; op den duur kunt ge het onmogelijk verborgen houden, tenzij ge een zedelijk komediant zijt, gewoon om een rol te spelen en met een masker te loopen.

Ge kunt het wel verborgen houden voor een poos; er zijn menschen die, als ze uitgaan, nooit hun „voile” vergeten, natuurlijk niet om mooier te lijken, maar voor den snerpenden wind, weet ge! — — doch, al moet men aanvankelijk méér naar die gesluierde aangezichten raden dan dat men ze ziet, van lieverleê leert men ook door den sluier heen zien, — — en in den regel valt het onderzoek dan schromelijk tegen.

Zoo zijn er nu ook gesluierde karakters; — menschen, die horretjes zetten voor de vensters van hun ziel, soms wel heele vitrages er voor hangen; maar, och, over de horretjes zien de nieuwsgierige menschen wel heen, en tusschen de vitrages blijft zoo gemakkelijk een reet; en ook helpt die afsluiting maar voor den halven dag van het leven; want loopt het tegen den avond, en wordt het licht

aangestoken, dan ziet ieder er door; vroeg of laat verraad het „binnenhuisje” toch zijne geheimen en wordt ons karakter openbaar.

Maar er is nog een tweede reden die pleit voor de juistheid van onze bepaling; — bedenk slechts wat uw gelaat is naar het lichaam; het is daarom niet slechts de meest *open en blootliggende* plek, maar het is daarvan bovenal de teerste en eêlste plek, die het meest in eere gehouden moet worden, en waarover ge het minst kunt velen, dat wordt gespot en gelachen. Een der grootste beleedigingen, die men iemand kan aandoen is, dat men hem op zijn aangezicht slaat, want die slag brandt u niet slechts op de wang, doch de pijn gaat veel dieper en gloeit door tot in uwe ziel; — uw gelaat is voor uw zelfbewustzijn oneindig veel méér dan een stuk van uw lichaam; het is zoo teer en zóó edel, dat, gelijk u bekend is, een kinnebakslag in sommige kringen slechts door bloed kan worden verzoend; — zóó teer en zóó edel, dat als u iets bijzonder grievends bejegt, ge uw smart niet beter vertolken kunt dan door te zeggen, dat het u aankwam, alsof ge, „een klap in het aangezicht kreeg”.

En geldt dit alles nu ook niet van uw karakter, dat ik het aangezicht van uw ziel heb genoemd? Is dat óók niet de teerste, edelste plek van heel uw zielsbestaan? Moet dat óók niet het meest door anderen worden ontzien? En eischt ge niet, dat men uw karakter meer dan iets anders eerbiedigt? Laat men u zeggen, dat ge een man zijt zonder smaak om u te kleeden, omdat ge een souvereine minachting toont voor de mode, het laat u betrekkelijk koud;

laat men u zeggen, dat ge een man zijt zonder gevoel voor de kunst, omdat ge geen Rubens van een Rafaël kunt onderscheiden, — ge buigt deemoedig het hoofd;

laat men u zeggen, dat ge een man zijt zonder oog voor het schoon, omdat ge in een zonsopgang niets anders ziet dan het begin van een nieuwen dag, — ge legt er u tamelijk rustig bij neer.

Maar zoo men u zegt, dat ge een man zijt zonder karakter, o, dan begint zelfs het anders matte oog vonken te schieten, en de anders doffe ziel waakt dan op uit haar sluimer! Want dan raakt men uwe Achilles-hiel; — dan

tast men u in uw eer; — dan gevoelt ge, dat dát verwijt niet iets raakt aan u of in u, maar dat het u zelf raakt in de edelste deelen van uw innerlijk wezen; — — het aantasten van uw karakter is u niet meer en niet minder dan een kinnebakslag op de ziel!

Naast die twee redenen staat nu nog een derde, die pleit voor de juistheid van de omschrijving, die we van een „karakter” hebben gegeven.

Onze definitie is n.l. in de derde plaats zoo juist, omdat er op den aardbodem evenmin *twee menschen rondloopen* met precies hetzelfde karakter als met precies hetzelfde gelaat.

Er zijn mooie gezichten en minder fraaie gezichten; eigenlijk leelijk is geen enkel gezicht, zoolang het bezield is; want, — laat mij het er bij mogen voegen tot troost van degenen, wier spiegel meer oprecht dan beleefd is, — niet de lijnen maken vooral een aangezicht schoon, doch het leven, dat er in tintelt. Doch afgezien daarvan bestaat er dus een even groote verscheidenheid van karakter als de verscheidenheid van gelaat; er zijn natuurlijk wel karakters, die tal van trekken gemeen hebben, geestelijke broeders en zusters, of sterker, geestelijke tweelingen dus, maar wie goed toeziet merkt alras, dat zelfs vogels uit hetzelfde nest van elkander verschillen.

Evenwel, — er is nog een vierde grond voor de definitie die ik u gaf; — niet slechts omdat ons karakter niet altoos verborgen kan blijven; — en óók niet slechts wegens zijn edelste teerheid en verscheidenheid noemde ik het karakter het gelaat uwer ziel, doch in de vierde en voornaamste plaats wegens het *min of meer duidelijk uitkomen der trekken* zoowel bij het één als het ander.

Er is toch menig gelaat, waarin ge niets leest, een onbeduidend, een nietszeggend, een anoniem gelaat; — een gelaat zonder uitdrukking; — misschien wel zeer fraai, met lijnen, die aan de strengste eischen der schoonheidsleer voldoen; — klassiek, zoo ge wilt; — maar zonder gloed, zonder warmte, zonder bezieling en leven; — i. a. w. een gelaat zonder uitdrukking.

Zóó staat het nu ook met het gelaat der ziel; — óók dit beeld is bij den één scherper belijnd dan bij den ander; — bij velen heeft het iets vaags; — de trekken vervloei-

— de lijnen zijn, als het ware, met potlood gestippeld, met houtskool geschetst; — 't is wel een beeld, een gelaat, maar ge moet er op turen, — meer raden en vermoeden dan zien. — — — — —

Welnu D. en H., — de mensch met zulk een onbeduidend geestelijk gelaat, o, zeker, ge moogt hem niet volslagen „karakterloos” noemen, evenmin als ge van iemand met een gelaat zonder uitdrukking zoudt mogen zeggen, dat hij geen aangezicht heeft; — neen, zoo iemand *heeft* wel een karakter, een vrij duf karakter weliswaar, — maar hij *is* geen karakter; het komt u niet in den zin hem een „man van karakter” te noemen.

En zoo komen we van zelf tot ons uitgangspunt terug.

Als ge spreekt van „karakter” dan denkt ge bij voorkeur aan een flink uitkomend beeld, met forsche lijnen geteekend; — of, wilt ge liever, aan een beeld in marmer gebeiteld, waarin het gansche zielsbestaan van dien mensch is neergelegd, en waarin ge heel zijn persoonlijkheid voelt kloppen;

— ge denkt aan een mensch, die weet wat hij is, en die weet wat hij wil; — die zich van de kracht zijner persoonlijkheid bewust is, en die toch de klip weet te mijden, waarop onophoudelijk die zelfgenoegzame karikaturen stranden, die zich zelf zoo ongeveer houden voor het middelpunt van het heelal, waarom alles moet draaien.

Karakters zijn mannen met een sterksprekend geestelijk gelaat; die niet de speelbal van anderen, ja, maar ook niet de speelbal van eigen luimen en grillen verkiezen te zijn.

Karakters zijn mannen, die niet als een zwalpend riet heen en weer waggelen tusschen „ja” en „neen”, maar die met koninklijke zelfstandigheid, met majesteit, over de omstandigheden des levens gebieden en die beheerschen, ja, maar die bovenal zich zelven bezitten; — mannen dus, die volkomen macht hebben over zich zelf, en die, zelfs op de puinhoopen van hun geluk, op de puinhoopen huns levens, op de puinhoopen van hun verwachtingen en droomen, zich met de hand op de borst slaan, zeggende: „Ik ben van mij zelf!”

Karakters zijn dus, die voltooide, als uit staal gegoten

figuren, zonder barst of scheur, die pal staan in den storm der gebeurtenissen; — — figuren, tegen welke de maastroom der dagelijksche voorvallen machteloos woelt en brandt en kookt; —

— ze staan als een rots in 't midden der kokende zee; onwrikbaar vast als een rots; onbeschermd en ongedekt als een rots; alléén als een rots; zelve een rots!

Laat beuken de golven. Laat loeien de stormen. Laat geeselen de winden: ze sidderen, maar breken niet; — ze worden gekneusd, — maar wijken niet, — ze wankelen — maar vallen niet — ze vallen — maar ze sterven niet!

En nu voelt ge wel, D. en H.! — dat zulke karakters niet legio zijn; ik zeg u meer: slechts één zulk een voltooid karakter heeft rondgewandeld op aarde; en die Eénige was Jezus, die zóó vast stond, dat hij onveranderlijk zich zelf bleef; —

— zich zelf in den kring zijner vrienden, die telkens en telkens weer poogden hem tot hun lager liggend levens-terrein neer te halen en hem dus tot „één hunner” te maken; — zich zelf tegenover den booze, die hem wilde zalven tot koning over de aarde, en dus wederom tot iets „anders” dan waartoe Hij in de wereld gekomen was, om n. l. koning over de zielen te zijn; —

— zichzelf ook tegenover stadhouders en priesters, die tegen hem aanspuwden om hem de bekentenis te ontwringen, dat hij een „ander” was dan „zich zelf” n.l. dat hij niet was de Zoon van den levenden God; — maar steeds bleef de Christus zich zelf; — en waarlijk, tegen zóó één hielp het aanloopen en aanduwen niet; — op zulk éenen brak zelfs de macht der duisternis, laat staan dan de machten des levens, als een riethalm af; — hij was, laat mij u zijn eigen uitspraak in herinnering mogen brengen: hij was waarlijk wat vastheid en onwankelbaarheid betreft, gelijk aan een „steen”, zooals hij gezegd heeft: „ieder, die op dezen steen valt, zal verpletterd worden. en op wien hij valt dien zal hij vermorzelen.”

* * *

2. Zulk een karakter als ik u teekende is een goudmijn voor wie er de gelukkige eigenaar van is, maar daarenboven is het een macht waarmee wonderen kunnen worden gedaan.

Karakter is macht: dat kunt ge zien aan den booswicht, die zijn oogen neerslaat tegenover een man van karakter, hoe onaanzienlijk hij overigens ook moge zijn.

Karakter is zulk een macht, dat ze zelfs de lichamelijke gestalte van den mensch beheerscht en min of meer vormt. Er bestaat toch een innig verband tusschen het geestelijk en het lichamelijk leven van den mensch, zoó zelfs, dat schier alle bewegingen en roerselen van het gemoedsleven zich weerspiegelen en zichtbaar worden in de lichamelijke gestalte; — zie het maar aan den blos, dien de schaamte u over het aangezicht jaagt; — aan den toorn, die flikkert in uw oog; — aan de blijdschap, die zich uit in een klinkenden lach; — aan de droefheid, die zichtbaar wordt in een traan.

Krachtens dezen samenhang nu drukt ook ons karakter zich min of meer af in onze lichamelijke gestalte; ge kunt er haast vast op aan, dat fierheid van karakter gepaard gaat met fierheid van gestalte, of althans, zoo ge slechts een Zacheüs-gestalte bezit, met fierheid in den opslag van het oog; en het schijnt mij een gelukkige greep van de kunstenaars om den Christus altoos af te beelden in hooge gestalte, uitstekend boven de anderen.

Maar zien we nu eens rondom ons, dan ontdekken we slechts heel enkele hooge gestalten, — ik bedoel in geestelijk opzicht; — veel dwergen, veel tusschensoort, weinige reuzen; en aangezien niemand daarmee op den duur vrede kan hebben, vraagt men als van zelf zich af, of daaraan niets veranderd kan worden; of er dan geen mogelijkheid bestaat om weêr „karakters” te vormen. En zoo kwamen we dan tot onze tweede vraag, n.l. of *karaktervorming mogelijk* is?

Men heeft die vraag niet steeds bevestigend beantwoord; er is zelfs een pessimistisch wijsgeer geweest, die leerde, dat het even onmogelijk is een karakter te veranderen als om een eik door zorgvuldige verpleging in een abrikoos te herscheppen; een schaap, zei hij, is en blijft een schaap, al doet ge nog zoo uw best hem het apporteerden te leeren, dat uw jachthonden zoo gemakkelijk afgaat.

Gelukkig stemmen we niet in met deze troostelooze leer, want, al hebben we ons karakter vergeleken bij ons gelaat, en al hebben we velerlei overeenkomst ontdekt tusschen die twee, toch bestaat er ook een verschil, en wel

dit: dat we noodzakelijkerwijze met hetzelfde gelaat in onze doodkist zullen liggen als waarmede we werden geboren, maar dat we volstrekt niet hetzelfde geestelijk gelaat ons leven lang behoeven te houden. En dat dit verschil wezenlijk bestaat, voelt ieder reeds hieraan, dat niemand zich aansprakelijk acht voor de mindere schoonheid van zijn gelaat, terwijl ieder zich verantwoordelijk voelt voor de mindere schoonheid van zijn karakter.

Onze pessimistische wijsgeer heeft dus o. i. gedwaald, en, me dunkt, zijn dwaling schuilt hierin, dat hij 's menschen natuurlijke inborst, zijn temperament, zooals men het noemt, verwarde met zijn karakter. We komen n.l. allen met een bepaalde natuurlijke neiging ter wereld, die beslist onveranderlijk is: de één met visschenbloed en de ander met vuur in zijn aderen; — met dezen aanleg of deze inborst of dit temperament worden we geboren, maar ons karakter moet in den strijd des levens worden gemaakt, worden veroverd. Het temperament is het werk van onzen Maker en dus „zeer goed” gelijk al wat Hij heeft gewrocht, en niets behoeft daarin te worden gewijzigd; — maar het karakter is ons eigen werk; —

het één heeft de Heer gewrocht, het ander moet door óns worden gemaakt; — het temperament is het kostbaar marmerblok, dat God neergelegd heeft aan den ingang van ons leven, en nu moeten wij er den beitel in zetten om uit dat ongevormde marmer een beeld, een karakter te voorschijn te halen, — en nu behoeft het toch geen betoog, dat het er volstrekt niets toe doet, of het marmer zwart is of wit, rood of geaderd, — het beeld kan uit *alle vier* kleuren even schoon worden gebeiteld.

Er is n.l. *vierderlei* temperament, als grondstof voor het karakter, en ik wil ze u in een paar woorden beschrijven.

Allereerst de *cholericus*; — een „kruidje-roer-me-niet”, — een prikkelbaar mensch, — opvliegend als bruispoeder, — koppig, — halsstarrig, — tot heerschen geboren, — hij kan breken, maar niet buigen; — hij wil iets groots zijn en iets groots doen: — groote zonden of groote edele daden; — — — daar hebt ge den Italiaan!

Dan de *sanguinicus*; — — een man van indrukken, een man van het oogenblik, een blikken pan, zoó heet en zoó koud; een lach en een traan tegelijk; — wispelturig en wuft,

met het hart op de tong; — hij kan praten als Breëroo en als een kaméléon van meening veranderen; — een beweeglijk menschje, — een kwikzilvermanneken, — — daar hebt ge den Franschman!

Dan de *melancholicus*; — ge stolt u dien het best voor als een mensch zoó hoog van gestalte, dat ge hem zoudt willen verzoeken een knoop in zijn beenen te leggen; — hij steekt vér uit boven alle menschen, waarop hij uit zijn hoogte hoofdschuddend neerziet; „hoe is het mogelijk”, vraagt hij, „dat er zulke levenslustige menschen in dit tranendal zijn”, — van die oppervlakkigheid heeft hij den diepsten afkeer, want hij heeft den ernst des levens weerstaan, — ernst in arbeiden, — ernst in zijn genieten, — ernst in zijn wandelen: — ja, als ge hem, 't liefst in de kraag van een jas met ruiten gedoken, met ernstige stappen door de straten ziet gaan, herkent ge hem aanstonds; — daar hebt ge den Brit!

En eindelijk de *flegmaticus*; — de man van het kalm redeneerend verstand — in alles houdt hij de maat; — geen uitersten als 't u blijft; — de man, die onder het genot van een bittertje over den zegen der afschaffing spreekt; — wél wikken, wél wegen, wél overleggen; anders mocht men er eens berouw van krijgen; — hij houdt van verkleinwoorden: zoetjes aan, dan breekt het lijntje niet; — eerst eens saampies kalmpjes overleggen onder een koppie koffie met een taretje of een segaartje. 't Is de man, die aldoor als op eieren loopt, — — — daar hebt ge — — —, maar neen, dat durf ik niet zeggen! —

Welnu, uw temperament geeft den toon aan in uw karakter; — en die vaste plooi is het *onveranderlijke*, — ge zoudt haar kunnen noemen het *beenderenstelsel* van uw karakter; — het stramien, dat de Schepper u gaf om daarop uw karakterbeeld te borduren.

Zoo komt het dan ook, dat, al ontwikkelden zich mannen als Jacobus en Johannes, Petrus en Paulus zoo hoog als zich denken laat, toch de hoogste veredeling geen Jacobussen tot Johannessen, en geen Petrussen tot Paulussen maakt.

En dat behoeft waarlijk ook niet; want de schoonheid der schepping bestaat juist in hare schakeering, en de heerlijke boog in de wolken verloor een goed deel van zijn luister,

zoo hij, instee van op zeven, slechts kon roemen op één enkele kleur.

Elk temperament kan in dienst der gerechtigheid treden, maar ook tot een wapen der ongerechtigheid worden gesteld. En juist de vorming van uw karakter bestaat hierin, dat ge, op den bodem van uw temperament, uw natuurlijke gaven en talenten blijvend tot hun heerlijkste en volste ontplooiing doet komen; — blijvend en doorlopend, — hierop leg ik den nadruk; want ook een slecht of middelmatig karakter is wel eens voor een vluchtig oogenblik tot groote dingen en edele daden in staat; —

de opwinding, het voorbeeld, de omgeving, de toejuiching der schare werken bij alledaagsche menschen soms wonderen uit, en halen hen over tot daden, die niemand van hen zou hebben verwacht, en zij zelven het allerm minst; maar dat getuigt nog niet van „karakter”; integendeel, wie slechts van tijd tot tijd optreedt als een man uit één stuk en in dat opzicht gelijkt op de aloë, die wel eens bloeit, n.l. eens in de honderd jaar, — die toont, dat hij zich zelf nog niet onder de knie heeft, dat hij niet steeds zich zelf blijft, en dat er dus nog heel wat aan hem gevormd moet worden.

* *
*

3. En op wat wijze kunnen we ons karakter dan vormen?

Ge ziet, we naderen reeds tot het laatste punt dat ik u in den aanvang noemde.

Het kan natuurlijk mijn doel niet zijn u, in het korte oogenblik, waarover ik nog heb te beschikken, een volledig overzicht te geven van de middelen, die tot karaktervorming kunnen dienen; ik moet er mij toe bepalen u een drietal middelen te noemen, en wel zulke, die onder ieders bereik liggen, tot welken stand in de maatschappij men ook moge behooren en hoeveel of hoe weinig men ook geleerd moge hebben.

Het eerste middel, dat ik u aan de hand doe, ligt voor het grijpen; het is de les, die de oude wereld reeds poogde te leeren en waarin ook wij nog lang niet volleerd zijn: „Ken u zelf.”

Zelfkennis is toch de eerste voorwaarde tot zelfbestuur en dus tot vorming van uw karakter. Nu is het

wel waar, dat sommige wijzen ook al weer leeren, dat die zelfkennis onmogelijk door ons verkregen kan worden, want dat er zulke diepten in ons gemoed zijn, dat het peillood ons aan de machteloze handen ontvalt; en dat de mensch daarenboven zoo onbeschrijfelijk ijdel is, en zoo nameloos op zich zelf verliefd, dat hij zijn eigen gebreken als van zelf tint met het goud van ingebeelde deugden; — maar toch geloof ik, dat zelfkennis wel ter dege mogelijk is, en ik ben het volstrekt niet eens met mevrouw Witte, die meent, dat men evenmin zich zelf kan leeren kennen, als men zich zelf op de lippen kan kussen! — Neen, neen, het groote onbekende vasteland binnen in ons kan wel terdege worden ontdekt, als wij zelf maar de Columbus willen zijn en aangegord zijn met den moed en het geloof van dien Genuees. Er behoort n.l. in de eerste plaats een ontzaglijke moed toe om tot zelfkennis te komen. Ge moet weten, — durven weten en aan u zelf durven zeggen, wat er aan uw karakter ontbreekt.

Zooals de huismoeder de opgescheurde mouw omkeert, het binnenste buiten, om precies te zien waar de scheur begint en waar ze eindigt, zoo moet ge den moed hebben u zelf van binnen te bezien, — u zelf te bezien als met de oogen van een ander, — en dan afdalen in de diepten van uw hart, de ééne trap na den ander.

Ge moet dat portret, dat ge draagt in het geheim album daar binnen in u nauwkeurig bestudeeren, — ja, overteekenen, zou ik haast zeggen, zoodat ge genoodzaakt wordt stil te staan bij — en na te denken over elken nieuwen trek, dien ge ontdekt.

Ge moet dus voor u zelf een beeltenis maken van uw inwendigen mensch; o, niet zooals de photograaf, die een beeltenis maakt; want het een of ander lichteffect kan dan wonderen doen, en een bekwaam retoucheur weet van de minst behagelijke figuur toch nog zulk een bevallige verschijning te maken, dat men soms over de schoonheid van zijn eigen beeltenis versted staat!

Neen, dat is niet de ware manier! — Maar ge moet dan als de schilder, die voor den spiegel gaat zitten om zijn eigen portret te maken, en dan moet uw blik doordringen in alle voegen, en die gansche bevallige figuur als het ware stuk voor stuk uit elkaar nemen, de leelijke trek-

ken even getrouw weergeven als de fraaie, — ja, zelfs niet terugdeinzen voor het mismaakte — — —.

En als ge dan u zelven kent, wat inderdaad eerst recht mogelijk is, wanneer God zelf met den fakkel zijns Geestes u voorlicht in de donkere gangen van den doolhof daarbinnen, — dán wijs ik u als *tweede* middel voor karaktervorming den *omgang* met de wereld, in den goeden zin van het woord, of, wilt ge het meer bepaald: den omgang met den kring waarin uw Maker u heeft geplaatst.

„Een karakter wordt niet in de stilte, niet in de eenzaamheid, maar in den stroom der wereld gevormd” heeft reeds Goethe gezongen, en het werd honderden malen na hem herhaald. Ná zelfkennis komt menschenkennis. En die verkrijgt men niet door zich in een kloostercel op te sluiten of door zich als een pilaarheilige af te zonderen; — men wordt er niet beter maar slechter op, als men den raad opvolgt van het verre Oosten en, in geestelijk opzicht, jaren lang op één been gaat staan om naar het puntje van uw neus te kijken, insteê van wrijving en voeling te houden met uw omgeving.

Het leven, niet de woestijn of het klooster of het kerkhof, maar het rijke, volle, openbare leven is de school waar „karakters” worden gevormd!

Op die gladde baan, waarop het kind reeds gesteld wordt, o, niet opdat het leere vallen, maar opdat het leere staan, — dáár wordt toch ook gestreden en geworsteld, en niets staalt de spieren als een bange worsteling, waarin het gaat om overwinnen of sterven.

In de ruime wereld wordt voorts ook die vriendschap gesloten, welke een zoo groote opvoedende, vormende kracht heeft; — dáár, en niet in het boekjen, waarmee ge in een hoekjen kruipt, vindt ge de mannen, tot wie ge als uw meerderen opziet; en niets verheft en veredelt den mensch als het opzien tot het groote en edele! Het omgaan met edele naturen, het leven naast en met hén, die meer zijn dan wij, en wien we niet waard zijn den schoenriem te ontbinden, het ontmoeten van en het opzien tot de rotsmannen, tot de mannen van staal is een zoo machtig middel tot het vormen van een karakter.

Maar toch, ge hebt daaraan niet genoeg; ge bemerkt al ras, dat ook de edelsten onder de menschen, hetzij ge

hen ontmoet in het leven, hetzij ge hen uit de geschiedenis hebt leeren kennen en liefhebben, — want ook van de dooden gaat nog bezielende kracht uit, — dat ook de edelsten met gebreken behept zijn; — ge bemerkt vlekken op uw zon;

en als ge den stralenkrans, dien ge hun misschien wel wat al te lichtvaardig om de slapen geteekend hadt, dan ziet verbleeken;

als ge dan ziet, dat ook de zuilen der gemeente aan het waggelen raken, wat dan?

Moet ge u dan maar weer terugtrekken uit dien teleurstellenden omgang, en maar liever op uw eentje gaan leven?

Moet ge dan uw levenskring, uw kring van vrienden, maar weer vernauwen?

Dien raad durf ik u niet geven; ik zou veeleer het tegendeel zeggen: ge moet dan, — en dát is het *laatste* middel tot karaktervorming dat ik u aanwijs, — ge moet dan dien levenskring nog verruimen, — veel wijder maken, — zoo wijd maken, dat ge er ten minste nog een Vriend bij insluit, die tot dusver wellicht nog heel ver van u afstond; zoo wijd moet ge uw levenskring maken, dat ge er den eeuwigen God in opnemen kunt!

De *omgang met God*; — de gemeenschap met God, zooals Hij zich geopenbaard heeft in Jezus Christus, die waarlijk een „Man” was in den vollen, rijken zin van het woord; — de voortdurende gemeenschap met dat geheel eenig karakter, dat nooit iemand teleurstellen kán, omdat er niets aan ontbreekt, — dát is het ware middel om zelf waarlijk een karakter te worden.

Alleén de mannen, die leven dicht bij den Heer, zijn waarlijk groot, omdat ze zich van niemand ter wereld afhankelijk gevoelen, behalve van den almachtigen God, en omdat door hun leven een koelte waait van hooger leven, een koelte, die ze telkens weer meebrengen van den berg der aanbidding.

Ook de in 's werelds oog geringe van talenten en gaven wordt dan wezenlijk groot! Wie zou niet groeien, groeien naar de ziel, door het koninklijke bewustzijn, dat hij tot Vriend heeft het éénig voltooide karakter, dat de aarde ooit droeg?

Wie zou niet groeien, als hij uit den mond der waar-

heid verneemt, dat, al loopt heel de wereld over hem heen ten bate der gemeenschap, de Christus niet over hem heenloopt, al streeft ook de Christus naar het tot stand brengen van de groote gemeenschap van het koninkrijk Gods?

Wie zou niet groeien, wanneer hem gezegd wordt, dat er voor die gemeenschap ook op hem is gerekend; dat hij er met zijn bijzonder karakter niet kan worden gemist; dat hij, kleine mensch, beslist noodig is voor de harmonie der gemeenschap?

En daarom is het voor een iegelijk zaak, om te gaan zitten aan de voeten van dien grooten Meester, in wiens gemeenschap en door wiens omgang wezenlijk, „karakters” worden gevormd! En dan doet het er niet toe, wat men tot dusver was, want Jezus Christus is een groot kunstenaar, die alle soort van grondstof weet te verwerken.

Uit klei bootseert wel een aardsch kunstenaar het ge-
laat van een Engel; —

aan het harde, stugge marmer ontoovert de beeldhouwer wel een Christusgestalte met de handen uitgebreid om de wereld te zegenen; — ik vraag u: wat kan de groote kunstenaar Jezus Christus dan wel niet maken uit de weerbarstige stof van een mensch, die toch maar een weinig minder dan de Engelen is?

Ik heb gezegd!

GRONINGEN, 17 Februari 1899.
